

ביצה פרק רביעי המביא

(ביצה כט, ב)

משנה:

המביא כדי יין ממקום למקום - לא יביאם בסל ובקופה, אבל מביא הוא על כתפו, או לפניו;
וכן המוליך את התבן - לא יפשיל את הקופה לאחוריו, אבל מביאה הוא בידו;
ומתחילין

(ביצה ל, א)

המשך המשנה

בערמת התבן (להסק, ואף על פי שלא זמנה מבעוד יום, ולא היה רגיל להסיק ממנה; והשתא משמע דלית ליה מוקצה), אבל לא בעצים שבמוקצה. (רחבה שאחורי הבתים קרויה 'מוקצה' על שם שהיא מוקצה לאחור, ואין נכנסים ויוצאים בה תדיר, ושם נותנין עצים וכל דבר שאין דעתו ליטול עד זמן מרובה; ובגמרא פריך סיפא לרישא: דהשתא משמע דאית ליה מוקצה!)

גמרא:

תנא: 'אם אי אפשר לשנות (כגון שזמן אורחים הרבה, וצריך להביא הרבה ביחד) - מותר';

אתקין רבא במחוזא:

דדרו בדוחקא (משאוי שאדם יחיד נושא על כתפו בחול בטורח, אם בא לשאת אותו ביום טוב לצורך יום טוב, כגון חבית או שק מלא פירות) - לדרו (ישאנו ביום טוב) ברגלא (עתר שקורין פורק"א [קלשון], כדרכי נושאי מלח למכור, מפני שצריך לשנות, וכשהוא משנה - ישנה להקל משאו, ולא להרבות טורח ביום טוב, ועתר זה נוח הוא לשאת בו משא כבד, וכשנושא בו חבית הנשאת בכתף - משנה להקל הוא);
דדרו ברגלא (משוי חבית גדולה, שרגילין לשאת אותה ברגלא) - לדרו (ישאנה ביום טוב) באגרא (בשני בני אדם במוט על כתפיהם, דהיינו נמי שנוי להקל);
דדרו באגרא (במוט על כתפיהם) - לדרו (ביום טוב לאותו משוי) באכפא (במוט בידיהם, משום שנוי, ואף על פי שאינו להקל - מכל מקום שנוי הוא, ואינו מרבה טורח בשנויו);
דדרו באכפא - נפרוס סודרא (קל הוא, ואינו מכביד) עלויה (ושנוי הוא בעלמא, ולהצנע), ואם לא אפשר (שאינו לו סודר לכסותו) - שרי, דאמר מר 'אם אי אפשר לשנות - מותר';

אמר ליה רב חנן בר רבא לרב אשי: אמור רבנן כמה דאפשר לשנויי משנינן ביומא טבא, והא הני נשי דקא מליין חצבייהו מיא (שואבות מים מן הנהר) ביומא טבא ולא קא משניין ולא אמרינן להו ולא מידי! אמר ליה: משום דלא אפשר; היכא ליעבד? דמליא בחצבא רבה תמלי בחצבא זוטא? קא מפשא בהלוכא! דמליא בחצבא זוטא תמלי בחצבא רבה? קא מפשי במשוי! תכסייה בנכתמא (כסוי של עץ העשוי לכדין) - זמנין דנפיל ואתי לאתויי! תקטריה (שצריך לקושרו שלא יפול בדרך) - זמנין דמפסיק (בהליכתו) ואתי למקטריה (וקשר העשוי להתקין - אב מלאכה הוא)! תפרוס סודרא עלויה? - זמנין דמטמיש במיא (שנשרה במים) ואתי לידי סחיטה! הלכך לא אפשר.

אמר ליה רבא בר רב חנין לאביי: תנן [ביצה פ"ה מ"ב]: 'אין מטפחין (ידיו זו לזו) ואין מספקין (כף על ירך) ואין מלקדין (ברגל, משום שיר או משום אבל; וכולם נאסרו משום שבות, גזרה שמא יתקן כלי שיר, בפרק 'משילין' (ביצה לו, ב))'; והאידנא דקא חזינן דעבדן הכי ולא אמרינן להו ולא מידי!!
אמר ליה: ולטעמך, הא דאמר רבה: לא ליתיב איניש אפומא דלחיא (לחי המתיר במבוי בשבת) דלמא מגנדר ליה חפץ (ברשות הרבים, חוץ ללחי) ואתי לאתויי (מתוך שאינו במבוי מקורה, להכיר שזה רשות הרבים וזה רשות היחיד, ומביאו), והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואזלן ויתבן אפומא דמבואה ('וקא מגנדר חצבייהו ומייתי להו לא גרסינן) ולא אמרינן להו ולא מידי (ואף על גב דעברן אדרבנן, דאמור לא ליתיב, ואינהו יתבן)! אלא הנח להם לישראל (בדבר שהרגילו בו, ולא יחזרו בהם): מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (מוטב שיעשו שוגגין ואל יעשו מזידין, לעבור כשידעו, ולא יניחו בכך) - הכא נמי: הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין;
והני מילי (ד'הנח להם לישראל') בדרבנן (היכא דארגילו למעבר אדרבנן, כי הנך דמטפחין והנך דיתבן אפומא דלחיא), אבל בדאורייתא - לא;

ולא היא: לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו
ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים (שצריך להתחיל ולהתענות מבעוד יום)
דאורייתא הוא (דנפקא לן יומא פא, ב) מ-וענייתם את נפשתיכם בתשעה (ויקרא כג, לב), ואכלי
ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי!

ומתחילין בערמת התבן [אבל לא בעצים שבמוקצה]:
אמר רב כהנא זאת אומרת מתחילין באוצר (בדבר האצור) תחלה (שהיה
מוקצה לאוצרו לזמן ארוך, כהאי גוונא, דסתמא אוצרין אותו לבהמה); מני? - רבי שמעון
היא, דלית ליה מוקצה;
אימא סיפא 'אבל לא בעצים שבמוקצה' - אתאן לרבי יהודה דאית
ליה מוקצה!
הכא בארזי ואשוחי (ארז נקבה) עסקינן (ארזי ואשוחי אין אדם מסיק אותן, דעומדין
לבנין) דמוקצה מחמת חסרון כיס (שדמיהן יקרין), ואפילו רבי שמעון
מודה.
איכא דמתני לה (לדב כהנא) אסיפא: 'אבל לא בעצים שבמוקצה'; אמר
רב כהנא: זאת אומרת אין מתחילין באוצר תחלה; מני? - רבי
יהודה היא, דאית ליה מוקצה;
אימא רישא 'מתחילין בערמת התבן', אתאן לרבי שמעון דלית ליה
מוקצה!?
התם בתבנא סריא (נרקב ומסריח, שאין ראוי למאכל בהמה, וסתמיה לעצים ולא לאכילה, והיינו
לאוצר).
תבנא סריא? הא חזי לטינא (לטיט, ללבון לבנים)?!
דאית ביה קוצים (ואין יכול לגבלו בידי וברגליו).

(ביצה ל, ב)

משנה:

אין נוטלין עצים מן הסוכה (כגון בפסח או בעצרת, ויושב בסוכה בגנה או בפרדס - אין
נוטלין עצים מן הסוכה) אלא מן הסמוך לה. (השתא משמע: אם הוא עב, שנתנו קנים הרבה -
מותר ליטול מהם, ובגמרא פריך: הא סתר אהלא: דכיון דבטליה לגבי סכך - כל פורתא דשקיל מניה סתירה
הוא!?)

גמרא:

מאי שנא מן הסוכה דלא? דקא סתר אהלא - מן הסמוך לה נמי קא
סתר אהלא?
אמר רב יהודה אמר שמואל: מאי 'סמוך'? - סמוך לדפנות (קנים
הנוקפים סביבות לדפנות, כיון שלא נארגו עם הדופן - לא בטלי לגבי דופן, ואינו דומה לסמוך לסכך: שהסכך
אינו ארוג, לפיכך הכל שוה: העליון כתחתון סכך הוא).
רב מנשיא אמר: אפילו תימא בשאין סמוך לדפנות (אלא סמוך לסכך); כי
תניא ההיא (מתניתין) - באסורייתא (חבילות של קנים שנתנו על הסכך; מדלא התייר אגדן -
לא בטליהו לגבי סכך, אלא להצניעם שם).

תניא רבי חייא בר יוסף קמיה דרבי יוחנן: 'אין נוטלין עצים
מן הסוכה אלא מן הסמוך לה, ורבי שמעון מתייר' (אפילו מן הסכך; ולקמן פריך
ליה: והא סתר אהלא?); ושוין בסוכת החג בחג שאסורה (אפילו בחולו של מועד
כדיליף לקמן), ואם התנה עליה (לפני יום טוב) - הכל לפי תנאו' [דומה לתוספתא
ביצה פ"ג ה"ט [ליברמן]].

'ורבי שמעון מתייר? והא קא סתר אהלא?'
אמר רב נחמן בר יצחק הכא בסוכה נופלת עסקינן (שנפלה ביום טוב, דליכא
סתירת אהל; וטעמא דתנא קמא משום מוקצה, דהא בין השמשות היתה קיימת, ומוקצה היא מחמת איסור
סתירה, אבל הסמוך לה - לאו מוקצה הוא, דלית ביה משום סתירה), ורבי שמעון לטעמיה,
דלית ליה מוקצה, דתניא: 'מותר השמן שבנר' (קרויזי"ל [מנורה])
ושבקערה (שנותן בנר או בקערה שמן הניתן להדלקת הנר של שבת, וכבה) - (המותר יש בה משום
מוקצה, ו) אסור, ורבי שמעון מתייר;
מי דמי? התם אדם יושב ומצפה אימתי תכבה נרו (שיודע שסופה לכבות, הלכך
בין השמשות דעתיה על המותר), הכא אדם יושב ומצפה אימתי תפול סוכתו
(בתמיה: וכי נביא הוא ויודע שעתידיה ליפול למחר)?

אמר רב נחמן בר יצחק: הכא בסוכה רעועה עסקינן, דמאתמול דעתיה עלויה (דמסיק אדעתיה דנפלה, ולמחר נפלה; הלכך לרבי שמעון מוקצה ליכא, דאמרין: דעתיה מאתמול עלויה, ולתנא קמא לא אמרין דעתיה עלויה בשום מידי דלא חזי בין השמשות).

ושוין בסוכת החג בחג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו:

ומי מהני בה תנאי? והאמר רב ששת משום רבי עקיבא: מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה? - שנאמר (ויקרא כג, לד) [דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה' (משמע: כל שבעה - לה' הוא הקדש)], ותניא [דומה לספרי דאח טימן קמ [מלבים טימן קצג]]: 'רבי יהודה בן בתיא אומר: מנין שכשם שחל שם שמים על החגיגה (שלמי חגיגה, ליאסר משהוקדשו) - כך חל שם שמים על הסוכה? - תלמוד לומר: חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה': מה חג (חגיגה) לה' - אף סוכה לה'!'

אמר רב מנשיא בריה דרבא: סיפא (דקתני: זאם התנה עליה) אתאן לסוכה דעלמא (אסוכה דעלמא קאי, וארישא דברייא קא מהדר דאיפלגו בה תנא קמא ורבי שמעון, דקתני: אין נוטלין עצים מן הסוכה, ואוקימנא בשנפלה, ומשום מוקצה, וקאמר: אם התנה עליה מבעוד יום שאם תפול מחר יטיקנה - הכל לפי תנאו), אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה.

וסוכה דמצוה לא? והתניא: 'סככה כהלכתה ועטרה (יפה) בקרמים (בגדי צבעונין שקורין אובריי"ץ [רקומות]) ובסדינין (לבנים של פשתן) המצויירין, ותלה בה אגוזים שקדים אפרסקים ורמונים ופרכילי ענבים, יינות שמנים וסלתות (בכוסות של זכוכית, לנוי) ועטרות שכלים - אסור להסתפק מהן עד מוצאי יום טוב האחרון של חג, ואם התנה עליהם - הכל לפי תנאו' (מדקתני אסור להסתפק מהן - שמע מינה בטלי להו לגבי סוכה, והוי להו כסוכה, וקאמר דתנאי מהני)!

אביי ורבא דאמרי תרויהו (דלא דמו לסוכה לענין תנאה, ואף על גב דבטלי לגבה): (דכי מהני תנאה-) באומר (מבעוד יום) "איני בודל מהם" (מהיות כוחי וחכותי בהם לישלן) כל (שהות אורך של) בין השמשות (של ערב יום טוב), "דלא חלה קדושה עליהו" (הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהם - לא חלה, לפיכך לא הוקצה), אבל עצי סוכה (שאינו יכול להתנות עליהם תנאי זה: שהרי על כרחו יבדל מהם בין השמשות, משום דסתר אהלם, ובין השמשות ספק יום טוב הוא) - דחלה קדושה עליהו (ועל ידי קדושה זו) אתקצאי לשבעה (הוקצה לשבעה).

ומאי שנא מהא (דלא אמר באתרוג דמשום בין השמשות קמא ליתקצי כל שבעה, אלא אחד יומא מכי אתני עליה לחד יומא): דאתמר: הפריש שבעה אתרוגים לשבעת הימים, אמר רב: כל אחת ואחת יוצא בה (ביומה) ואוכלה לאלתר (קסבר: למצותה אתקצאי, והרי נעשית מצותה), ורב אסי: אמר כל אחת יוצא בה ואוכלה למחר (דכיון דאתקצאי לבין השמשות - אתקצאי לכולי יומא) ' (והא עצי סוכה נמי: כיון דאתני עליהו ליהנות מהן בחולו של מועד - כהפרישה ליום ראשון דמי, ומשום דבין השמשות קמא קדיש קא אמרת דאתקצאי לשבעה)? התם, דמפסקו לילות מימים (שאין מצותו בלילה) - כל חד וחד יומא מצוה באפי נפשיה הוא; הכא דלא מפסקו לילות מימים - כולהו יומי כחדא יומא אריכתא דמי.

(ביצה לא, א)

משנה:

מביאין (ביום טוב) עצים (התלושים) מן השדה (שבתוך התחום) מן המכונס (אם כנסו מערב יום טוב: דגלי דעתיה דעלייהו סמיך, ואינו מוקצה; אבל המפוזרין - מוקצין) ומן הקרפף (שהוא משתמר ומוקף טביב), אפילו מן המפוזר (אפילו מפוזרים שבו לא הקצה מדעתו).

איזהו 'קרפף'?

כל שסמוך (ממש) לעיר, דברי רבי יהודה;

רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת, ואפילו בתוך תחום שבת (בספרי).

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: אין מביאין עצים אלא מן המכונסין שבקרפף.

והא אנן תנן 'מן הקרפף ואפילו מן המפוזרים'?

מתניתין - יחידאה היא (רבי שמעון בן אלעזר קאמר לה, דאמר: בית הלל הכי שרו, ופליגי רבנן עליה), דתניא [תוספתא ביצה פ"ג ה"י [ליברמן]]: 'אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על המפוזרים שבשדות שאין מביאין,

ועל המכונסין שבקרפף שמביאין; על מה נחלקו? - על המפוזרים שבקרפף ועל המכונסין שבשדות: שבית שמאי אומרים לא יביא, ובית הלל אומרים יביא'. [ובהמשך התוספתא: אמר רבי נתן: לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על מפוזרין שבקרפף ועל מכונסין שבשדה - שיביאו; על מה נחלקו? - על המפוזרין שבשדה: שבית שמאי אומרים לא יביאו ובית הלל אומרים יביאו.]

אמר רבא: עלי קנים ועלי גפנים, אף על גב דמכנפי להו ומותבי, כיון דאי מדלי זיקא מבדר להו [יריס אותם הרוח יפזר אותם] - כמפוזרים דמו (ואפילו לא פזרתן הרוח, דמסתמא לא סמכה דעתיה, סבר: מבדר להו זיקא), ואסורין; ואי אתנח מנא מאתמול עלייהו (להכבידן) - שפיר דמי (דסמכה דעתיה).

איזהו קרפף [כל שסמוך לעיר, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת]: ('רבי יוסי לקולא או לחומרא קאמר' לא גרסינן, דהא מליתיה דרבי יהודה נמי מבעיא לן היכי אתמר, והכי גרסינן): אבעיא להו: היכי קאמר (מתניתין): 'כל שסמוך לעיר, והוא דאית ליה פותחת (מפתח, שמשותף, והאי דלא תנא ליה בהדיא - משום דקא סבר שתמן יש להו פותחת, ואסתם קרפיפות אמרה למליתיה), ואתא רבי יוסי למימר: כיון דאית ליה פותחת אפילו בתוך תחום שבת נמי (לא בעינן סמוך, וממילא: דאי לית ליה פותחת - בעינן סמוך; ואשתי בהכי מדתלא שריותא בשאין סמוך בפותחת, מכלל דסמוך - בלא פותחת נמי שרי, ומיקל בתרתי, דרבי יהודה בעי תרוייהו, ורבי יוסי סבר: בחדא סגי, באיזו שתהא שם) ? או דלמא הכי קאמר: כל שסמוך לעיר (דקאמר תנא קמא) - (בהכי תלא טעמיה: כיון דהוי סמוך) בין דאית ליה פותחת בין דלית ליה פותחת, ואתא רבי יוסי למימר: אפילו בתוך תחום שבת ודוקא דאית ליה פותחת (הטעם תלוי בפותחת, בין סמוך בין רחוק, והכי קאמר: כל שנכנסים לו בפותחת - הוא דמותר, ואפילו הוא בתוך תחום שבת, דלא מחלי טעמא בסמיכה כלל), אבל לית ליה פותחת - אפילו סמוך לעיר נמי לא?

תא שמע מדקתני 'רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לו בפותחת ואפילו בתוך תחום שבת', שמע מינה רבי יוסי תרתי לקולא קאמר (כלומר: מדברי יוסי נשמע לרבי יהודה דלא תרוייהו בעי, ורבי יוסי בתרתי אקיל, דמכשיר בסמוך בלא פותחת, ובפותחת בלא סמוך; דשמעינן לרבי יהודה דקאמר 'כל שסמוך לעיר' בין דאית ליה פותחת בין דלית ליה פותחת, ואמר ליה רבי יוסי: 'כל שיש לו פותחת - אפילו הוא בתוך התחום', ואי סמוך - לא בעי פותחת; דאי רבי יוסי בפותחת תלא טעמא, דאפילו הוא סמוך בעי פותחת - לא הוה ליה לסיומי 'זאפילו בתוך תחום שבת', אלא הכי הוה ליה למימר: 'רבי יוסי אומר: כל שנכנסין לה בפותחת; דכיון דהוה תני 'כל' - הוה משמע דצריך פותחת סמוך או רחוק, למה לי דסיים 'זאפילו בתוך תחום שבת'? - אלא לאשמועינן דלא בעי פותחת אלא למשרי שאין סמוך; ורבי יהודה דלא בעי תרתי - נמי מרישא דרבי יוסי שמע מינה: מדנקט 'כל שנכנסין לה בפותחת': כיון דכולהו פותחת אית להו, הכי אבעיא ליה למתני: רבי יוסי אומר: אפילו בתוך תחום שבת) ! שמע מינה.

אמר רב סלא אמר רבי ירמיה: הלכה כרבי יוסי להקל.

משנה :

(לפי סוגיא של גמרא היא מתפרשת:)

אין מבקעין עצים לא מן הקורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב [שהקורה מוקצה], ואין מבקעין [בקורה שהוכנה להסקה, משום עובדין דחול] לא בקרדום (סתם קרדום עשוי כמין כלי אומנות שעושין בו אוכפות וסרגות, שקורין איישי"ש [סכין לחתוך עור; מעצד של רצענים]; ויש שעשוי כעין כלי האומן שקורין בירגוא"ה [צ"ל: בישגוא"ה] [כלי בעל שני ראשים חדים], שראשו הקצר דומה לקרדומות שלנו, וראשו השני דומה לכלי אומני אוכפות וסרגות הסוסים) ולא במגרה (שיג"ה [משור], כעין סכין מלאה פגימות וממהר לקוץ בו עצים, וכלי אומן הוא) ולא במגל (דולויר"א [סכין, מגל, מעצד] או שרפ"א [מגל, מזמרה]; וכולן כלי אומן הן, ונראה כעושה בו מלאכה, לפיכך אסור), אלא בקופיץ (סתם קופיץ הוא סכין של קצבים, דומה לקרדומות שלנו שאינן כלי אומן, ויש שעושין בו שני ראשין, והשני דומה קצת לקרדום האוכפות, כדשמעינן מיניה בגמרא; ומיהו, סתמיה לאו למלאכת אומן הוא).

(ביצה לא, ב)

גמרא :

(סבורה דטעמא דמתניתין לאו משום מוקצה תנא ברישא 'אין מבקעין עצים', אלא משום מלאכה וטרחא) והאמרת רישא 'אין מבקעין' כלל? (והכי קאמר: אין מבקעין עצים לא מן הקורות הנשברים מערב יום טוב ועומדין להסק, ולא מן הקורה כו', וזו ואין צריך לומר זו קתני; והיינו דמותבינן: והאמרת רישא אין מבקעין כלל, והדר תני דבקופיץ שרי?)

אמר רב יהודה אמר שמואל: חסורי מחסרה והכי קתני: אין מבקעין מן הסואר של קורות (המושכות לארץ, של בנין; וטעמא דרישא משום מוקצה) ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב (ואף על גב דהשתא להסקה קיימא, בין השמשות לאו להכי קיימא), אבל מבקעין מן הקורה שנשברה מערב יום טוב; וכשהן מבקעין - אין מבקעין לא בקרדום ולא במגל ולא במגרה אלא בקופיץ.

תניא נמי הכי (כשמואל, דטעמא דמתניתין משום מוקצה): 'אין מבקעין עצים לא מן הסואר של קורות ולא מן הקורה שנשברה ביום טוב, לפי שאינו מן המוכן'.

ולא בקרדום:

אמר רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו אלא בנקבות שלו (בראש הרחב שקוצצין בו העץ לרחבו, דדמי למלאכת אומן), אבל בזכרות שלו (בראש הקצר, שמבקעין בו עצים) - מותר.

פשיטא: 'בקופיץ' תנן (וקופיץ כולה זכרות היא)!

מהו דתימא 'הני מילי קופיץ לחודיה, אבל [בכלי אחד שיש בו שני צדדים]: קרדום וקופיץ, אימא מגו דהאי גיסא אסור האי גיסא נמי אסור' - קא משמע לן;

ואיכא דמתני לה (להא דרב חנינא) אסיפא (דמתניתין): 'אלא בקופיץ'; אמר רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב: לא שנו אלא בזכרות שלו, אבל בנקבות שלו אסור (ובאתריה דהא דמתני לה להא דרב חנינא אסיפא היו עושין לקופיץ זכרות ונקבות, כמו שעשוי כלי אומן שקורין בידגוא"ה + צ"ל בישגוא"ה) [כלי בעל שני ראשים חדים]; פשיטא 'ולא בקרדום' תנן (משום דכולו נקבות; וממילא שמעינן דכי שרו קופיץ - משום זכרות הוא דשריה)!

מהו דתימא 'הני מילי' (דאסור) קרדום (קרדום לחודיה, דכוליה נקבות ואינו עשוי לבקע אלא לכלי אומן), אבל קופיץ וקרדום (אבל מי שיש לו שני ראשין: אחד זכרות וקופיץ ואחד נקבות בקרדום), אימא: (אימא דמוכחא מלתא דלבקע הוא, ו) מגו דהאי גיסא שרי - האי גיסא נמי שרי' - קא משמע לן.

משנה:

בית שהוא מלא פירות ונפחת (מאליו) - נוטל ממקום הפחת (ולא אמרינן 'מוקצין מחמת איסור הן; דאין יכול לפחתו ביום טוב ואסור דעתו מינייהו'; דכיון דלא הוה פחיתתו איסורא דאורייתא - כדמוקמינן לה באוירא דלבני - לאו מוקצה נינהו, כדאמר גבי טבל [בשלהי פירקין; ביצה לד, ב] שהוא מוכן אצל שבת: שאם עבר ותקנו - מתוקן);

רבי מאיר אומר: אף פוחת לכתחלה ונוטל (כדמפרש טעמא בגמרא).

גמרא:

אמאי? והא קא סתר אהלא?!

אמר רב נחומי בר אדא אמר שמואל: באוירא דליבני (סדור של אבנים, בלא טיט).

איני! והאמר רב נחמן: הני ליבני דאייתור מבנינא (שנשתיררו לו לאחר שגמר בנינו, דמעתי לאו לבנין קיימי) - שרי לטלטולינהו בשבתא הואיל וחזי למזגא עלייהו (ותורת כלי עליהן); שרגינהו (סדרן זו על זו) - ודאי אקצינהו (גלי דעתיה שמקצין לבנין, ואסור לטלטלינהו; ומתניתין נמי נתסר מדרבנן, שהרי [הן] מוקצין, ומטלטלן)!

אמר רבי זירא: ביום טוב אמרו (ביום טוב התיר רבי מאיר, כיון דמדרבנן הוא דאסור, ומשום שמחת יום טוב שרי, שהרי מותר בו אוכל נפש), אבל לא בשבת (משום טלטול, כרב נחמן). תניא נמי הכי 'רבי מאיר אומר: אף פוחת לכתחלה ונוטל; ביום טוב אמרו, אבל לא בשבת'.

אמר שמואל: חותמות (פרמדורי"ש [סוגרים]) שבקרקע (כגון דלתות פתחי בורות ומערה, הסגורים בקשרי חבלים) - מתיר (את הקשר, דהא לאו קשר של קיימא הוא, שהרי להתיר תמיד הוא עשוי) אבל לא מפקיע (החבל, לשתור עבותו וגדילתו) ולא חותך (דהא סתירה היא, ויש סתירה בבנין של קרקע); שבכלים (כגון תיבה הנעולה על ידי קשר חבל) - מתיר ומפקיע וחותר (דאין סתירה בכלים), אחד שבת ואחד יום טוב!

מיתבי: 'חותמות שבקרקע: בשבת מתיר, אבל לא מפקיע ולא חותך;
 כיום טוב מתיר ומפקיע וחותר' (אלמא: חותמות הקשורים - אין בהן משום סתירה
 מדאורייתא, ובשבת מדרבנן הוא דאסור) !
 הא [ברייטא זו] מני? - רבי מאיר היא, דאמר אף פוחת לכתחלה
 ונוטל, ופליגי רבנן עליה, ואנא דאמרי כרבנן.
 ומי פליגי רבנן עליה בחותמות שבקרקע? והתניא: 'מודים חכמים
 לרבי מאיר בחותמות שבקרקע שבשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא
 חותך, כיום טוב מתיר ומפקיע וחותר' ?
 [השווה תוספתא ביצה פ"ג ה"ב ג' (ליברמן): מודים חכמים לר' מאיר בחותמות שבקרקעות שמפקקין ומתירין
 ומפקיעין אבל לא חותכין, ובשבת מפקקין ומתירין אבל לא מפקיעין ולא חותכין, ושבת מותר
 ואין צריך לומר ביום טוב].

(ביצה לב, א)
 הוא (שמואל) דאמר (לעיל דאפילו ביום טוב אינו מפקיע- דאמר) כי האי תנא (דאמר נמי
 בחותמות שבקרקע, דאפילו ביום טוב אין מפקיע), דתניא: 'חותמות שבקרקע מתיר
 אבל לא מפקיע ולא חותר, אחד שבת ואחד יום טוב; ושככלי בשבת
 מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר, כיום טוב מתיר ומפקיע וחותר';
 תרצת לך רישא (דמלתא דשמואל בחותמות שבקרקע, דמסייע ליה האי תנא), אלא סיפא
 קשיא (דאמר שמואל: ושל כלים בשבת מתיר ומפקיע וחותר, והאי תנא תני: ושל כלים, בשבת
 מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר) !
 הא [ברייטא אחרונה זו] מני? - רבי נחמיה היא (כלומר: לעולם מותר להפקיע
 ולחתוך, דאין בהם משום סתירה; ולהאי תנא גופיה - אם יכול להפקיע ולנתק בידו שרי, והא דקאסר - משום
 טלטול סכין קאסר, ורבי נחמיה היא), דאמר (בערובין (לה, א)): 'כל הכלים (אפילו תרוד
 ואפילו טלית) אין ניטלין אלא דרך תשמישן (לצורך תשמיש שהן מיוחדין לו)'
 (וסכין - לאוכלין הוא דמיוחד, ולא לחותמות; ובהא לא סבירא ליה לשמואל כוותיה);
 אי רבי נחמיה, מאי איריא שבת? אפילו יום טוב נמי! וכי תימא
 שניא ליה לרבי נחמיה בין שבות שבת לשבות יום טוב (דטלטול - שבות
 הוא, ולא החמיר בטלטול יום טוב כבשל שבת) - ומי שניא ליה? והתני דא:
 'מסיקין ככלים (דבני טלטול נמי ניהו, ומטלטלן נמי להסיקן) ואין מסיקין בשברי
 כלים (שנשברו ביום טוב: דהשתא לא חזי לטלטול, ואי משום דחזו להסקה - אתמול לא להכי קיימי)'
 ותניא אידך: 'מסיקין בין ככלים בין בשברי כלים' (דלית להו מוקצה),
 ותניא אידך: 'אין מסיקין לא ככלים ולא בשברי כלים' (דאין ניטלין אלא
 לצורך תשמישן, וכל שכן בשברי כלים, דנולד הוא) (והא רבי נחמיה היא), ומשני: לא
 קשיא: הא (קמיתא) רבי יהודה, הא (ומציעתא) רבי שמעון, הא רבי
 נחמיה (ושמע מינה ביום טוב אמר רבי נחמיה, דהא הסקה - ביום טוב קאי) !
 תרי תנאי ואליבא דרבי נחמיה (חד אמר שני ליה שבות שבת משבות יום טוב, וחד אמר
 לא שני ליה).

משנה:
 אין פוחתין את הנר (ליטול אחד מן הביצים של יוצר [גוש חומר של קדר], ולתחוב אגרופו
 לתוכו [ועל ידי זה] לחקוק נר - קרויין "ל" [מנורה] בלעז) מפני שהוא עושה כלי,
 ואין עושין פחמין (דאינהו נמי כלי ניהו לצורפי זהב) ביום טוב;
 ואין חותכין את הפתילה (פתילה נמי כלי היא - להדלקה, שצריכה עשייה ותקון);
 רבי יהודה אומר: חותכה באור (בגמרא מפרש מאי שנא אור מסכין).

גמרא:
 מאן תנא דפחיתת נר (קודם שצרפו בכבשן) מנא הוא?
 אמר רב יוסף: רבי מאיר היא, דתניא: 'כלי חרס, מאימתי מקבל
 טומאה? משנגמרה מלאכתו (חקיקתם), דברי רבי מאיר; רבי יהושע
 אומר: משיצרפו בכבשן (משיחקם על ידי צירוף האור בכבשן; 'מצרף' בלשון חכמים = מחזק
 ומקשה כלי חרס וכלי מתכות בדבר המחזק, בין במים, בין באור)'.
 אמר ליה אביי: ממאי (דסבירא ליה לרבי מאיר בנר כשאר כלי חרס)? : דלמא עד כאן
 לא קאמר רבי מאיר התם אלא דחזי לקבולי ביה מידי (בשלמא שאר כלי
 חרס - גדולים הם, ואם אינן ראויין למים וליין ולדבר לח מפני שממחן - חזו מיהו לדבר יבש, כגון פירות),
 אבל הכא (אבל נר - קטן הוא, וכי לא חזי למלתיה) למאי חזי?
 (ומשני): לקבולי ביה פשיטי.

איכא דאמרי אמר רב יוסף: (מתניתין דקתני פחיתת הנר מנא הוא -) רבי אליעזר ברבי צדוק היא (דאמר: לפני חקיקה לאו מנא הוא, אבל חקיקה משוי ליה מנא), דתנן (נעזיות פ"ב מ"ה): 'אלפסין חרניות' (מפרש לקמן: קערות של בני עיירות, שאינן בני כרכים גדולים, ואין מקפידין על כלים נאים, ומשנפשטה הקערה של חרס אוכלין בה בשר, ואין ממתינין עד שתתחזק ותצרף בכבשן) - טהורות באהל המת (דלגבי אהל המת בעינן תוך לכלי חרס, דכתיב וְלֹא כָּלִי פֶתוּחַ (במדבר י"ט, טו) משמע דיש לו פתח, וכן לכל טומאת מגע), וטמאות כמשא הזב (שהזב מטמא כלי חרס בהסט; דנפקא לן בתורת כהנים נספרא מצורע - פרשת זבים פרשה ג הלכה ב) מ-וּכְלֵי חָרֶשׁ אֲשֶׁר יִגַע בּוֹ הַזָּב (ויקרא טו, יב), ודרשינן התם: [אֲשֶׁר יִגַע בּוֹ] זה הסט, וכיון דמטמי ליה הסט מאבראי - לא בעי תוך; וקסבר תנא קמא: כלי נינהו, הואיל ומשתמשין בהן כמות שהן - הלכך מקבלין טומאה בדבר הראוי לטמאן); דבי אליעזר ברבי צדוק אומר: (אין להם שום טומאה, דלאו כלי נינהו) אף טהורות כמשא הזב, לפי שלא נגמרה מלאכתן (חקיקתן) (הא נחקקו - מטמאות, מדאפלוג באלפסין - אלמא לרבי אליעזר חקיקה משויא להו מנא) .

אמר ליה אביי: דלמא עד כאן לא קאמר רבי אליעזר ברבי צדוק התם אלא דחזי לקבולי ביה מיד (משנחקקו, ומיהו קודם חקיקה לא, דסופן ליחקק), אבל הכא למאי חזי? לקבולי ביה פשיטי.

תנו רבנן: 'אין פוחתין את הנר, ואין עושין אלפסין חרניות ביום טוב; רבן שמעון בן גמליאל מתיר באלפסין חרניות'; מאי 'חרניות'? אמר רב יהודה: ערניות. מאי 'ערניות'? אמר אביי: צעי חקלייתא.

'ואין עושין פחמין' - פשיטא, למאי חזי? תני רבי חייא: לא נצרכה אלא למוסרן לאולירין (מחמי חמין ומרחצאות) לבו ביום (ואף על גב דלצורך יום טוב הן עושין). ובו ביום מי שרי (להחם, והלא גזרו על הרחיצה במסכת שבת (מ, א) ואפילו הוחמו מבעוד יום, וכל שכן להחם חמין לא הותר מעולם)? כדאמר רבא: להזיע (מכניס הפחמים לתוכו, ובני אדם נכנסין ומזיעין), וקודם גזרה (וקודם שגזרו על הזיעה נשנת משנה זו) - הכא נמי להזיע וקודם גזרה.

ואין חותכין את הפתילה לשנים [רבי יהודה אומר: חותכה באור]: מאי שנא בסכין דלא?

(ביצה לב, ב) דקמתקן מנא (אחת היתה, ועושה אותה שתיים)? באור נמי קא מתקן מנא? תני רבי חייא: 'חותכה באור כפי שתי נרות' (נותן שני ראשיה בתוך שתי נרות אם צריך להדליקן כאחת, ומדליק באמצע, דלא מוכח דלתקוני מנא מכיון אלא להדלקה בעלמא) .

אמר רב נתן בר אבא אמר רב: מוחטין את הפתילה ביום טוב. מאי 'מוחטין'? אמר רב חנינא בר שלמיה <משמיה דרב>: לעדויי (להסיר) חושכא (פחם, המחשיך אורה; כשהיא נעשית בראשה פחם - מעבירה) .

תני בר קפרא: 'ששה דברים נאמרו בפתילה (ביום טוב), שלשה להחמיר ושלשה להקל: להחמיר: אין גודלין אותה לכתחלה ביום טוב, ואין מהבהכין אותה באור, ואין חותכין אותה לשנים; להקל: ממעכה כיד (תקון כלאחר יד הוא), ושורה בשמן, וחותכה באור כפי שתי נרות' .

ואמר רב נתן בר אבא אמר רב: עתירי בבל - יורדי גיהנם הם (שאינן מרחמים לעשות צדקה) !

כי הא: דשבתאי בר מרינוס אקלע לבבל; בעא מנייהו עסקא (סחורה, להשתכר למחצית שכר) ולא יהבו ליה, מזוני (שאל מהם מזונות) - מיזן נמי לא זינוהו, אמר: הני - מערב רב קא אתו, דכתיב (דברים יג, ח) [וְלֹא יִדְבַק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֵרוֹן אָפוֹ] וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ [וְהִרְבֵּה פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם] (וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים - שתרחם על הבריות); כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו (פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם - מי שיש לו רחמים מזרעו של אבות), וכל מי שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו!

ואמר רב נתן בר אבא אמר רב: כל המצפה על שלחן אחרים - עולם חשך בעדו (כנגדו, כמו שכתב בעדו (איוב א,י) כלומר: חשך פרוס לפניו, הכל עליו כחשך), שנאמר (איוב טו,כג) נָדָד הוּא לְלַחֵם אִיָּה יָדַע כִּי נֶכֶן בְּיָדוֹ יוֹם חֹשֶׁךְ (נכון בידו = מזומן אצלו). רב חסדא אמר: אף חיינו אינן חיים.

תנו רבנן: 'שלשה - חיהן אינם חיים, ואלו הן: המצפה לשלחן חבירו, ומי שאשתו מושלת עליו, ומי שיסורין מושלין בגופו; ויש אומרים: אף מי שאין לו אלא חלוק אחד (מי שאין לו אלא חלוק אחד - אין יכול לכבסו, וכנים מצערין אותו)'.
ותנא קמא?
אפשר דמעין במניה (מפלה את כליו מן הכנים).

משנה:
אין שוברין את החרס ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח (מליח = דג; כשצולין דגים על האסכלא [שקורין גראדיל"א] [כעין שכתב שצולים עליה] בלעז), חותכין קנים או קש שבלים, או שוברין חרסים או חותכין נייר ושוורין במים, וסודרין הנייר על גב האסכלא, מפני שהמתכת מתחמם ושוורף את הדג);
ואין גורפין תנור וכירים (אם נפל לתוכו מן הטפל והטיח - אין גורפין אותו: דמתקן מנא הוא, ואתיא כרבנן דאמרי: מכשירי אוכל נפש אסירי),
אבל מכבשין (מכביין את האפר והעפר שיהא חלק, משפילו ומשווהו שלא יגע בפת שמדובקים בדפנותיו וישרפו; מכבשין = פרימבר"א [ללחץ, לכבוש]);
ואין (כשאין לו כלי ברזל שקורין טרפיי"ד [חצובה], או שאין לו כירה של חרס חלולה - אין) מקיפין (מקרבין זו אצל זו כמו 'מקיפין בריאה' (חולין נא), וכמו 'לתרום שלא מן המוקף' (גיטין לב) - היינו סמוך, וכמו: 'מקפת וקורא לה שם' (נדה פ"י מ"ז, דף ע"א,ב)) שתי חביות (והאור בין שתי החביות) לשפות (להושיב) עליהן את הקדרה (כל הושבת קדרה על האור קרי 'שפיתה'; ואסר לה משום דדמי לבנין, ומדרבנן, משום דמתחזי כאהללא);
ואין סומכין את הקדרה בבקעת (קסבר: לא נתנו עצים אלא להסקה, לפיכך מוקצין הן אצל כל תשמיש);
וכן בדלת (השתא משמע: וכן אין סומכין קדרה בדלת; ובגמרא פריך עלה);
ואין מנהיגין את הבהמה במקל (ברשות הרבים) ביום טוב (השתא קא טלקא דעתך משום דאין משתמשין בעצים שלא נעשו כלי מערב יום טוב, דלא נתנו אלא להסקה), ורבי אלעזר ברבי שמעון מתיר.

גמרא:
מאי טעמא?
משום דקא מתקן מנא;
'ואין גורפין תנור וכירים';
תני רב חייא בר יוסף קמיה דרב נחמן: 'ואם אי אפשר לאפות אלא אם כן גורפו - מותר' (כרבי יהודה).
דביתהו דרבי חייא - נפל לה אריחא (חצי לבינה) בתנורא (ונתק מכותל התנור) ביומא טבא, אמר לה רבי חייא: חזי דאנא רפתא מעלייתא בעינא (כלומר: גרפי התנור)!
אמר ליה רבא לשמעה: טוי לי בר אוזא (צלה לי אווז בתנור, שתנוריהם היו קטנים ופיהן למעלה, ותולה הצלי לתוכו, וסותם פיו, והוא נצלה) ואזדהר מחרוכא (שלא יתחרך; כלומר: גרף את התנור שלא יהא בו בשוליו דבר גבוה כמו אריח או אבן שהוסק בתנור, שנוגע בצלי ושוורף)!
אמר ליה רבינא לרב אשי: אמר לן רב אחא מהוצל: דמר (עבדי אדוני) שרקין ליה תנורא ביומא טבא (טחין סביבות כסוי פי התנור בטיט, שלא יצא חומו כשהצלי בתוכו, שהרוח קשה לצלי; ותימה לן מלתא משום דגבול טיט - תולדה דלישה הוא) !?
אמר ליה: אנן ארקתא דפרת סמכינן (על שפתו של פרת אנו נסמכים בדבר, שאין אנו צריכים לגבול טיט, ששפת פרת טיט מגובל הוא);
והני מילי הוא דצייריה (עשה בו סימן, ונתקו לצד אחר) מאתמול.
אמר רבינא: וקטמא שרי (לגבול ולטוח בו: דלאו בר גבול הוא).

ואין מקיפין שתי חביות:
אמר רב נחמן: אבנים של בית הכסא (אבנים גדולות שמצדדין אותן להיות כמין מושב חלול, ויושבין עליהם בשדות במקום המיוחד לבית הכסא) - מותר לצדדן ביום טוב.

איתיביה רבה לרב נחמן: 'אין מקיפין שתי חביות לשפות עליהן את הקדרה'!!

אמר ליה: שאני התם, משום דקא עביד אהלא (שיש לו גג, אבל הכא ליכא גג).
אמר ליה רבה זוטא לרב אשי: אלא מעתה בנה אצטבא (כסא של בנין לבנים וטיט) ביום טוב, דלא עביד אהלא, הכי נמי דשרי?
אמר ליה: התם (גבי בית הכסא) - בנין קבע אסרה תורה; בנין עראי (שאינו להתקיים) לא אסרה תורה; וגזרו רבנן על בנין עראי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו ביה רבנן.
אמר רב יהודה: האי מדורתא (היסק גדול שעושין לפני שרים כדרך בנין: עושין לו כתלים מארבעה רוחות, וסודרין עצים למעלה, ודומה לאהל): מלמעלה למטה (להתחיל תחלה מן הגג, ואחר כך יסדרו תחתיו עצי הכתלים) שרי, מלמטה למעלה אסור (לסדר העצים של כתלים תחלה לעשות עליהם הגג - אסורין, שדרך בנין הוא);

(ביצה לג, א)

וכן ביעתא (ביצים גסות הנתונות על פי כלי חלול, כעין טרפי"ד [חצובה] או על האסכלא: אין מושיבין את הכלי תחלה ואחר כך יסדר עליו, אלא יאחזנו בידו ויושיב הביצה עליו, ואחר כך יושיב הכלי על הגחלים, שלא יעשנו כסדר בנין), וכן קדרה (שמושיבין על שתי חביות: לא יקיפנה תחלה ואחר כך יושיב הקדרה עליהם, אלא העליונה יתלה באויר ויאחזנה בידו, ויסדרו החביות תחתיה סביב), וכן פוריא (מסות השרים שפורקין אותן ומחזירין: לא יזקוף הכרעים תחלה לתת הארוכות בכרעים, ואחר כך יפרוס העור למצע שעוכבין עליו, אלא פורס העור תחלה, ויאחזוהו בני אדם בידיהם, ואחר כך יביאו הארוכות ויקשרו הרצועות של עור בהן, ואחר כך יזקפו הכרעים ויתנו הארוכות לתוכן), וכן חביתא (חביות שמסדרים באוצר, ומושיבין אחת על גבי שתיים).

ואין סומכין את הקדרה בבקעת וכן בדלת:
'בדלת' - סלקא דעתא (ומי זה הסומך קדרה בדלת, והלא תשבר!)?
אלא אימא 'וכן הדלת' (אין סומכין אותו בבקעת).

תנו רבנן: 'אין סומכין את הקדרה בבקעת, וכן הדלת, לפי שלא נתנו עצים אלא להסקה; ורבי שמעון מתייר (דלית ליה מוקצה); ואין מנהיגין את הבהמה במקל ביום טוב, ורבי אלעזר ברבי שמעון מתייר';

לימא רבי אלעזר ברבי שמעון כאבוה סבירא ליה, דלית ליה מוקצה?

לא! בהא אפילו רבי שמעון מודה, משום דמחזי כמאן דאזיל לחנגא (כלומר: הך פלוגתא - לאו במוקצה היא, ואפילו רבי שמעון מודה כתנא קמא דאסור, ולא משום מוקצה, אלא נראה כמוליכה ממקום למקום שהוא צריך להנהיגה הרבה, כגון למכור בשוק; 'חנגא' = מחול, ועל שם שבני אדם סובבים והולכים בשוק כעין סובבות במחולות קרי ליה חנגא).

חזרא (ענף עץ שהוא חד כקוף, וראוי לתקעו בצלי כמין שפוד ולצלות בו) - רב נחמן אסר (ביום טוב, משום דמוקצה נינהו לטלטל: שלא עשאו לכלי מבעוד יום), ורב ששת שרי;
ברטיבא (שאינו ראוי לטלטלו אפילו להסקה) כולי עלמא לא פליגי דאסור, כי פליגי ביבשתא: מאן דאסר אמר לך: לא נתנו עצים אלא להסקה, ומאן דשרי אמר לך: מה לי לצלות בו (לתחבו לתוכו), מה לי לצלות בגחלתו (הרי ראוי לטלטלו לעשותו גחלת, וצולה בה)?
איכא דאמרי: ביבשתא כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי ברטיבא: מאן דאסר - דלא חזי להסקה; ומאן דשרי אמר לך: הא חזי להיסק גדול!
והלכתא: יבשתא שרי, רטיבא אסור.

(הך הלכתא - אליבא דמאן דאית ליה מוקצה אקבע, אבל אנן כרבי שמעון סבירא לן, בין במוקצה בין בדבר שאינו מתכוין, וכרבי יהודה במכשירי אוכל נפש - וכולהו שרו: בין חזרא, בין סמיכת קדרות והקפת חביות ומדורתא וקדרה; וכל האמוראים שאסרו את אלו למעלה - תלמידי דרב הוה, ורב סבר לה כרבי יהודה במוקצה, ואנן קיימא לן כרבי שמעון!)

דרש רבא: אשה לא תכנס לדיר העצים ליטול מהן אוד ('אוד' = עץ לעשות אוד לתנור; פורגין [כלי לנער בו את האש] בלעז, וטעמא משום דלא נתנו אלא להסיק אלא אם כן נעשה כלי מבעוד יום); ואוד שנשבר - אסור להסיקו ביום טוב, לפי שמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים;
למימרא דרבא - כרבי יהודה סבירא ליה דאית ליה מוקצה; והא אמר ליה רבא לשמעיה 'טוי לי בר אווזא ושדי מעיה לשונרא' (השלך

בני מעים לחתול) ' (ולרבי יהודה אסור לטלטלו ולתתו לחתול, דמאתמול - מוכן לאדם היה ולא לכלבים, דקאמר 'אם לא היתה נבילה מערב שבת - אסורה') ?
התם כיון דמסרחי (אם יניחם לצורך מחר, והיום לא היה צריך להם) - **מאתמול דעתיה עלויה** (להשליכם לחתול).

משנה :

רבי אליעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו (ממה שלפניו בבית) לחצוץ בו שיניו (ליטול בשר החוצץ בין שניו; בורגיי"ר בלעז, ומשלפניו לאו דוקא, דלרבי אליעזר אף מן החצר נמי - דקאמר 'כל מה שבחצר מוכן הוא', ורישא לא אתא לאשמעינן אלא היתר לטלטול עצים אף שלא להסקה, דאפילו רבנן בה כדלקמן בברייתא בגמרא; והא דנקט 'משלפניו' - משום רבנן דפליגי: דאפילו משלפניו: להדליק - אין, לחצוץ - לא), **ומגבב** (קסמין דקין וקשין) **מן החצר ומדליק**, שכל מה שבחצר - מוכן הוא;
וחכמים אומרים: מגבב משלפניו ומדליק; (אבל מן החצר - לא, הואיל ודקין הן, וטורח לקוששן מאתמול - לאו להכי קיימי; ודקאמר 'נוטל קיסם לחצוץ שניו' - אנו אית לן דאף משלפניו לא יטול אלא להדליק, דלא נתנו אלא להסקה, ובתורת פליגי);
אין מוציאין את האור (משום דמוליד) **לא מן העצים ולא מן האבנים** ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים (נותנים מים בכלי זכוכית לבנה, ונותנו בחמה, כשהשמש חם מאד, והזכוכית מוציאה שלהבת, ומביאין נעורת ומגיעים בזכוכית והיא בוערת, כך שמעתי בפיוט יוצר שיסד אחד מגאוני לומברדיא"ה);
ואין מלבינין (באור) **את הרעפים לצלות בהן** (ובגמרא מפרש טעמא).

גמרא :

אמר רב יהודה :

(ביצה לג, ב)

אוכלי בהמה (כגון קש ועלי קנים) - **אין בהן משום תקון כלי** (ומותר לקטום ולתקן קש של שבלין בשבת לחצוץ שניו).
איתיביה רב כהנא לרב יהודה [תוספתא שבת פ"ה ה"ט - [ליברמן]]: **'מטלטלין עצי כשמים להריח בהן ולהניף בהן'** (ונטלי"ר [להניף במניפה, לאוורר] משום הבלא) **לחולה, ומוללו** (בין אצבעותיו, להוציא ריחו) **ומריח בו**;
ולא יקטמנו להריח בו (שיהא מקום הקטימה לח וריחו נודף) **ואם קטמו פטור** (דאינו לשם כלי) **אבל אסור** (גזירה דלא לית ליקוטמו לחצוץ בו שניו, דהתם כלי משוי ליה, ואיכא איסורא דאורייתא); **לחצוץ בו שיניו לא יקטמנו, ואם קטמו** (בשבת) - **חייב חטאת** (ויש עצי כשמים שהן אוכלי בהמה, ואפילו הכי חייב) '?!'
אמר ליה (רב יהודה): **השתא 'פטור אבל אסור' קא קשיא לי, חייב חטאת מבעיא?** (כלומר: תשובה גדולה חזרת להשיבני; אם מצאת ברייתא אומרת לחצוץ בו שניו פטור אבל אסור - אף היא היתה תשובה לדברי, שאני אומר מותר לכתחלה, וכל שכן שהבאת לי חיוב חטאת)!
אלא (אבל אינה תשובה, ד) **כי תניא ההיא - בקשין** (בעצי כשמים קשין, שאינן ראויין למאכל בהמה);
קשין בני מלילה נינהו?
חסורי מחסרה והכי קתני: 'מוללו ומריח בו, קוטמו ומריח בו' (ואפילו לכתחלה, דהא אף לחצוץ בו שניו שרי, אלא אורחא דמילתא נקט: שאין דרך רכין לתקן לחצוץ);
במה דברים אמורים? - **ברכין**, אבל בקשין - לא יקטמנו, ואם קטמו - פטור אבל אסור; לחצוץ בו שיניו לא יקטמנו, ואם קטמו חייב חטאת'.

תני חדא 'קוטמו ומריח בו' ותניא אידך 'לא יקטמנו להריח בו'?!'

אמר רבי זירא אמר רב חסדא: **לא קשיא:** הא ברכין, הא בקשין.
מתקיף לה רב אחא בר יעקב: בקשין אמאי לא (להריח בו? מי גזור רבנן כשאין מתכוין לכלי אטו מתכוין?) **מאי שנא מהא דתנן** [שבת פ"ב מ"ג, דף קמ"א]: **'שובר אדם את החבית** (חבית מגופה, שיש בה גרוגרות) **לאכול ממנה גרוגרות** (ואוכל), **ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי** (ובלבד שלא יתכוין ליפות השבירה להיות לה לפה, שתהא עוד כלי) '?! ועוד: **הא רבא בר רב אדא ורבין בר רב אדא, דאמרי תרוייהו:** **כי הוינן בי רב יהודה, הוה מפשח** (מן התלושין; מפשח = אישבריי"ר בלעז, כשמסעף בידו ענפים מעץ גדול, כמו [דרבנן סוחר] ויפשיחני (איכה ג"א) - עשה לי גדר בסעיפות בענפי עצי היער סביבות דרכי, כדי שלא אצא, כדרך שעושין בני היערים שקורין פליישייץ [עשיית תחום סגור על ידי גדר עצים]) **ויהיב לן אלוותא אלוותא** (מקלות גדולים, כמו 'ולא באלה ולא

ברומח' במסכת שבת (טג, א) אף על גב דחזיא לקתתא דנרגי וחציני (שהיא קשה, וראוי לעשות ממנו בית יד לקרדום ולפסל, שקורין דלוי"ר [מעצד], והוא היה שוברה להריח) ? לא קשיא: הא רבי אליעזר, הא רבנן, דתניא: 'רבי אליעזר אומר: נוטל אדם קיסם משלפניו לחצוץ בו שיניו, וחכמים אומרים: לא יטול אלא מאכוס של בהמה' (דדבר הראוי לאכילה מוכן לכל צורך; אבל עצים - הואיל ודרכן לדבר האסור, כגון לעשות כלים - לא התירו לסלטלן אלא להסקה); ושויין שלא יקטמנו (אקיסם קאי), ואם קטמו לחצוץ בו שיניו ולפתוח בו הדלת, בשוגג בשבת חייב חטאת, כמזיד ביום טוב סופג את הארבעים, דברי רבי אליעזר; וחכמים אומרים: אחד זה ואחד זה (אחד שבת ואחד יום טוב) אינו אלא משום שבות (דקטימה - תקון כלאחר יד הוא, ולא תקון מעליא הוא אלא אם כן מחתכו וממחקו בסכין); (והשתא קא מהדר לתרוצי קושיא דלעיל: הא דתני לעיל בקשין לא יקטמנו להריח): רבי אליעזר, דקאמר התם (בקוטם לכלי) חייב חטאת - הכא (גבי קוטם להריח) פטור אבל אסור (גזירה שמא יקטמנו לכלי); (והא דרב יהודה דמפשת להריח - כרבנן): רבנן דקא אמרי התם (בקוטם לכלי) פטור אבל אסור - הכא (להריח) מותר לכתחלה. ולית ליה לרבי אליעזר הא דתנן 'שובר אדם את החבית לאכול ממנה גרוגרות וכלבד שלא יתכוין לעשות כלי' (והא הכא דכי מתכוין לעשות כלי איכא חיובא דאורייתא, וכי לא מתכוין - לא גזור רבנן לכתחילה) ? אמר רב אשי: כי תניא ההיא (דמותר) - במוסתי (חבית שבורה שמדבקין שבריה בשרף של עץ שקורין 'שף', שעושין הימנו זפת וקורין אותו ריישינ"א, וריחו דומה לריח לבונה, ובלשון ערבי קורין אותו מוסתק"י, ומדבקין בו קערות חרס הנשברים; כך אמר לי רבי שמואל המכונה חסיד מן ברבשט"א [שם כפר בצרפת], וכיון דרעועה היא - ליכא למגזר בה שלא יתכוון לעשות כלי).

ומגבב מן החצר [ומדליק שכל מה שבחצר מוכן הוא; וחכמים אומרים מגבב משלפניו ומדליק]: תנו רבנן: 'מגבב מן החצר ומדליק, שכל מה שבחצר - מוכן הוא, וכלבד שלא יעשה צבורין צבורין; ורבי שמעון מתייר'. במאי קא מפלגי? מר סבר מחזי דקא מכניף למחר וליומא אחרינא, ומר סבר קדרתו מוכחת עליו.

אין מוציאים את האור [לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים]: מ"ט משום דקא מוליד ביום טוב:

ואין מלבנין את הרעפים [לצללות בהן]: מאי קא עביד? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הכא ברעפים חדשים עסקינן, מפני

(ביצה לד, א) שצריך לבדקן (אם יוכלו לקבל לבונן, הלכך, ביום טוב לא - דלמא פקעי, ואשתכח דטרח שלא לצורך); ואמרי לה מפני שצריך לחסמן (להקשותם; בהסק ראשון הם מתחזקין ומתקשים, הלכך אף על גב דלצורך יום טוב נמי הוא, דהא צולין עליהם, מיהו כיון דבהסק זה נעשה כלי - אסור).

תנן התם (ב'אלו טרפות' [חולין פ"ג מ"ג, דף נ"א]): 'דרסה (אדם שדרס על העוף) או שטרפה ככותל (שזרקו וחבטו בכותל) או שרצתה בהמה ומפרכסת (ואינה יכולה לעמוד), ושהתה מעת לעת (יום אחד שלם) ושחטה - כשרה; [עוד כאן דברי המשנה; ההמשך נראה דברי ברייתא:] אמר רבי אלעזר בר ינאי משום רבי אלעזר בן אנטיגנוס: (כי שהתה מעת לעת נמי) צריכה בדיקה (לאחר שחיטה, שמא נשתברו רוב צלעותיה או נשברה השדרה ונפסק החוט שלה, או אחד משאר מיני טרפות; ושהייה דמעת לעת אצטריך: דאי לא שהתה - אף על פי שבדיקה ולא מצא סימן טרפות - טרפה, שזו היא אחת משמנה עשרה טרפות, ונקרא 'רסוקי אברים'; שאבריה מתפרקין כולן ואף על פי שאין רועם ניכר בה, וזהו סימנה: אם שהתה מעת לעת - בידוע שלא נתרסקו אבריה, דקים להו לרבנן מסיני דרסוק אברים אינה חיה מעת לעת, אבל שאר מיני טרפה - חיה כל שנים עשר חדש) '.

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא: מהו לשחטה ביום טוב (מי חיישינן הואיל וצריכה בדיקה ואיתיליד בה דעותא)? מי מחזקינן רעותא (בגוה משום חשש איסור מלאכה) ביום טוב (כלומר: משום חומר מלאכה ביום טוב, דלמא משתכח טרפה ונמצא שוחטה שלא

לצורך) או לא (בשלמא שאר בהמות - אף על גב דמחמדין אנפשינ ובדקינן - מיהו סמיכין ארובא, ורוב בהמות אינן טרפות, הכא מאי) ?

אמר ליה: תנינא: 'אין מלכנין את הרעפים לצלות כהן', והוינן בה: מאי קא עביד? ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הכא ברעפים חדשים עסקינן, מפני שצריך לבדקן (וחיישינן דלמא פקעי, אלמא: מחזקינן רעותא משום חומר יום טוב שלא ללבנן) !

אמר ליה: אנן 'מפני שצריך לחסמן' מתנינן לה (ולא משום חשש פקיעה, אלא דודאי משוי ליה מנע בהסק זה) .

תניא: 'אחד מביא את האור, ואחד מביא את העצים, ואחד שופת את הקדרה (מושיבה דקניית על האור), ואחד מביא את המים, ואחד נותן בתוכו תבלין, ואחד מגיס (מנער בכף, שקורין קומיבר"א [לבחוש]) - כולן חייבין (מביא את האור - משום מבעיר את הגחלת: דכשהוא מוליכה היא מתלבנה מרוח הליכתו; ומביא את העצים לאור - משום מבעיר; שופת קדרה - לקמיה מפרש מאי עביד; נותן מים ותבלין ומגיס - משום מבשל, שאף הוא אב מלאכה)', והתניא 'אחרון חייב וכולן פטורין' ?
לא קשיא: הא דאיתי אור מעיקרא (כולהו עבדי מעשה, כדפרישית), הא דאיתי אור לבסוף (איהו הוא דעבד, והנך לא עבדי מידי) !
בשלמא כולהו קא עבדי מעשה, אלא שופת את הקדרה מאי קא עביד?
אמר רבי שמעון בן לקיש: הכא בקדרה חדשה עסקינן (שנותנין אותה דקניית על האור לחסמה), ומשום לבון רעפים (משום הך גזירה גופה שאסרו ללבן רעפים) נגעו בה (גם בזו) !

תנו רבנן: 'תנור וכירים חדשים (וכל שכן ישנים) הרי הן ככל הכלים הנטלין כחצר (בשבת: דחזו למיתב בגוייהו מידי), אבל אין סכין אותם שמן (להחליקן ולצחצחן), ואין טשין (שפין) אותן במטלית, ואין מפיגין אותן (לאחר הסקן) בצונן כדי לחסמן (שמתקשין על ידי הצונן, וכולהו משום דמתקן מנא); ואם (להפיגה) כשכיל לאפות (שהוסקו הרבה וחושש שלא תשרף הפת) - הרי זה מותר' .

תנו רבנן: 'מולגין (ברותחין) את הראש ואת הרגלים, ומהבהבין אותן באור, אבל אין טופלין אותם בחרסית ולא באדמה ולא בסיד (להסיר שערן, דהוי דרך העבדנין), ואין גוזזין אותן במספרים (דמחזי כצריך לשער), ואין גוזזין את הידק (התלוש, שיש בו ראשי עלין נרקבין וכמושין) בתספורת שלו (שגוזזין בה מן המחובר, דמאן דחזי סבר שלקטן היום), אבל מתקנין את הקונדס ואת העכביות ('קונדס' ו'עכביות' - מיני ירקות הן, שיש טורח בתקונן), ומסיקין ואופין בפורני (הן תנורים שלנו הגדולים, ופיהם בצדס, ולא חיישינן לטרחא אם יש לו אוכלין הרבה דלא סגי ליה בתנור), ומחמין חמין באנטיכי, ואין אופין בפורני חדשה שמא תפחת (על ידי שחדשה היא, ונמצא טורח שלא לצורך)' .

תנו רבנן: 'אין נופחין במפוח (דמחזי כאומן עושה מלאכה), אבל נופחין בשפופרת; ואין מתקנין את השפוד (ודלא כרבי יהודה; אי נמי: בנרצם מערב יום טוב, ודברי הכל), ואין מחדדין אותו' .

תנו רבנן: 'אין מפציעין את הקנה לצלות בו מליח (אין מפציעין את הקנה לתת קרומיותיו תחת המליח על האסכלא, שעושה כלי, דכל מידי דעביד להשתמש בו - הוי תקון כלי), אבל מפציעין את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תקרע (ואפילו נקרעת לא אכפת לן, דאין זה קורע על מנת לתפור)' .

משנה :

ועוד אמר רבי אליעזר: עומד אדם על המוקצה (הצריך הזמנה והזמנה מועלת לו, כגון אחזי ולא אחזי, דאמר באין צדין (ביצה כו,ב))
(ועוד אמר רבי אליעזר - משום דתנא אחת לקולא גבי מוקצה, והדר אמר אחריתי - קאמר 'ועוד', וקשיא לי בגוה: והא אפסקוה רבנן במילי טובא: באין מוציאין את האור והנך דבהדיה, והיינו מלתא אחריתי דלאו מלתיה, ואמאי לא אותביניה בעירובין (כג,א) גבי 'ועוד' דרבי יהודה בן בבא, דאותביה מרבי אליעזר דסוכה, ושנינן: לא אפסקוה אלא במלתיה, ואלו אותבינה מהא - לא הוה ליה לשנויי הכי, ואומר אני שגרסת המשנה שלא כסדר.)

(ביצה לד, ב)

המשך המשנה

ערב שבת בשביעית (שאין מעשר נוהג בה ואין מחוסר אלא הזמנה; והוא הדין במעושר ובשאר שני שבוע, אלא אורחא דמלתא נקט, דסתם מוקצה לאו מעושר הוא, דגרורות וצמוקים הן סתם מוקצה, ואין רגילין לעשר קודם גמר מלאכה), **ואומר "מכאן אני אוכל למחר"** (וסגי בהכי, דיש ברירה);
וחכמים אומרים: עד שירשום (בסימן) ויאמר "מכאן ועד כאן" (דאין ברירה).

גמרא:

תנן התם [מעשרות פ"ד מ"ב]: **'תינוקות שטמנו תאנים מערב שבת** (בשדה או בגנה לאכילת שבת), **ושכחו ולא עשו למוצאי שבת - לא יאכלו אלא אם כן עשו** ' (ואף על גב דקיימא לן אין הטבל מתחייב במעשר לאוכלו אכילת עראי עד שיראה פני הבית או פני החצר [בבבא מציעא ב'השוכר את הפועלים' (פח,א)], - אכילת שבת חשובה, ועראי שלה הרי הוא קבע, והרי הוטמנו לאכילת שבת והוקבעו; והאי דנקט תינוקות - רבותא היא דאשמעינן: דיש להם מחשבה על ידי מעשה המוכיח, כדאמרינן ב'הכל שוחטין' (חולין יג,א), ותאנים - דבר שנגמרה מלאכתו הוא - אלא אם כן חשב עליהן לקציעות או לגרורות; ושמעין מינה בדבר שנגמרה מלאכתו - שבת קובעת למעשר בלא ראיית פני הבית, ובדבר שלא נגמרה מלאכתו - לא שמעין אי קבעה אי לא קבעה), **ותנן נמי** [מעשרות פ"ג מ"א]: **'המעביר** (השוטח) **תאנים בחצרו לקצות** (ליבשן לעשות מהן קציעות, ולאחר שנעשו קציעות דורסן בעגול), **בניו ובני ביתו אוכלין מהן עראי ופטורים** (מלעשר: דאין חצר קובעת בראיית פנים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו); **בעא מניה רבא מרב נחמן: שבת** (מי הוה כחצר או עדיפא מיניה): **מהו שתקבע מוקצה למעשר בדבר שלא נגמרה מלאכתו?** (מוקצה היינו לא נגמרה מלאכתו; 'בדבר שלא נגמרה מלאכתו' - לישנא יתירא הוא, והוא פירושו של מוקצה, ונכתב בספרים); **מי אמרינן 'כיון דכתיב** (ישעיהו נח,יג) **[אם תשיב משבת רגלך עשות חפצך ביום קדש] וקראת לשבת ענג** [לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכך ממצוא חפצך ודבר דבר] ' (כיון דאקרי אכילה ידידה ענג) - **קבעה** (שאין בה עוד שם עראי אלא שם קבע), **ואפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו? או דלמא בדבר שנגמרה מלאכתו קבעה, בדבר שלא נגמרה מלאכתו לא קבעה?**
אמר ליה: שבת קובעת (אם יחדה לשבת - אסורה אף למוצאי שבת), **בין בדבר שנגמרה מלאכתו בין בדבר שלא נגמרה מלאכתו** (ואם לא יחדה לשבת - בשבת אסור לכל, שאכילתה לעולם קבע היא קרויה, אבל למוצאי שבת מותר, כדלקמן);
אמר ליה: ואימא שבת דומיא דחצר: מה חצר אינה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אף שבת לא תקבע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו?
אמר ליה: לימוד ערוך הוא בידינו שהשבת קובעת בין בדבר שנגמרה מלאכתו בין בדבר שלא נגמרה מלאכתו.
אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן: אף אנן נמי תנינא: 'ועוד אמר **דבי אליעזר: עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית וכו'** (וסתמיה לא נגמרה מלאכתו עד עתה); **טעמא דשביעית דלאו בר עשורי הוא** (נפקא לן במכילתא מ-**[השביעית תשמטנה ונטשתה] ואכלו אביני עמך ויתרם תאכל חית השדה** (שמות כג,יא): מה חיה אוכלת שלא במעושר - אף אדם אוכל שלא במעושר), **הא בשאר שני שבוע - הכי נמי דאסור** (לאכול למחר משום מעשר) **! מאי טעמא** (בשאר שני שבוע לא? הא בשאר שני שביעית לא קבע למעשר בלא ראיית פני הבית, ואפילו בבית אינו נקבע אלא בכניסתו דרך שערים, כדאמרינן ב'השוכר את הפועלים' (בבא מציעא פח,א), וזה כשנכנס לא נקבע, דהא לא נגמרה מלאכתו, ואמר לעיל דאין חצר קובעת אלא בדנגמר, ובית וחצר שוין, כדאמרינן התם ב'השוכר')? (ואמאי נקט מתניתין 'שביעית' למיסר שאר שנים) **לאו משום דשבת קבעה** (לאו משום קביעות דשבת) **! לא! שאני התם: כיון דאמר "מכאן אני אוכל למחר" - קבע ליה עלויה** (דאיהו אחשבה בדבורו, שקראה אכילה) **! אי הכי** (דסתמיה משום דבוריה הוא), **מאי אריא** (דאשמעינן הך ב) **שבת? אפילו בחול נמי** (לשמעינן בחול, ובסדר זרעים, והכא ליפלגו בהכנה דגולות, כדאפלגו בית שמאי ובית הלל בבירה)?

הא קא משמע לן (להכי נקט גבי שבת: לאשמעינן מלתא אחריתא אגב אורחיה: דאצטרין לאפלוגי בהכנה - תנא נמי הא בהדיה דבשאר שני שבוע אינו אסור משהזמין אלא משום מעשר בלבד, אבל הכנה איתא): **דטבל מוכן הוא אצל שבת: שאם** (בא אדם אחד ו) **עבר ותקנו - מתוקן** (ומותר לאכול, ולא אמרינן לא מהניא ליה הזמנה כל זמן שלא נתקן, דהא מוקצה מחמת אסור טבל הוא, ואסחיה מדעתיה, קמשמע לן: כיון דהגבהת תרומה ומעשר מדאורייתא בשבת שרי - אין זה מוקצה מחמת איסור! והכי שמעינן ליה ממתניתין: מדקתני 'עומד אדם על המוקצה לכתחלה בשביעית'; ולא מצי למידק מינה איסור בשאר שני שבוע, אלא הכי קאמר: הא בשאר שני שבוע - לא יעמוד ויאמר כן, דקבע ליה בדבוריה, ומחייב במעשר, ולמחר אכיל ליה בטבליה! דאי סבירא ליה לתנא דאיסור מוקצה נמי לא פקע מינה - הכי הוה ליה למתני: 'העומד על המוקצה ערב שבת בשביעית, ואומר "מכאן אני אוכל למחר" - הרי זה מן המוכן, ודייקין מיניה: הא בשאר שני שבוע - אינו מוכן! אי נמי: 'עומד אדם על המוקצה ערב שבת בשביעית, ואומר: "מכאן אני אוכל למחר" והרי זה מן המוכן, ודייקין מינה: הא בשאר שני שבוע - אינו מוכן, אבל השתא לא שמעינן מדיוקא דנתסר משום מוקצה, אלא משום מעשר!)

(ביצה לה, א)

והלא מותרו חוזר (היכי מצית למימר דקביעותא משום דבורא הוא, והלא אפילו נוטל הרבה מן הטבל בחול ונותן לפניו, דמחזי דקביע ליה באכילה מרובה, אם דבר הראוי להחזיר המותר אחר אכילתו למקום שנטלו משם), ושמעין ליה לרבי אליעזר דאמר: כל היכא דמותרו חוזר לא קבע (לא קבע בנטילה קמייתא, וכל שכן בדבורא בלא מעשה לא מקבע), דתנן [מעשרות פ"ד מ"ג]: 'הנוטל זיתים מן המעטן' (כלי גדול שצוברין בו את הזיתים כדי שיתחממו ויתבשל שמנן בתוכן, ויהא נוח להוציא בבית הבד) - טובל אחת אחת כמלח ואוכל (בלא מעשר, ולא אמרין טבולין במלח משוי ליה קבע, הואיל ואחת אחת אוכלן מיד), ואם טבל ונתן לפניו עשרה - חייב; רבי אליעזר אומר: מן המעטן טהור חייב (לעשר), שאין ראוי להחזיר מותרו, כדמוקי לה לקמיה בגברא טמא, שנטמא במגעו, וכשמחזירין מתערבין הטמאים עם הטהורים ומטמא השמן, וכיון דאין ראוי להחזיר מותרו, ודאי כי שקלינהו מעיקרא - אדעתא למיכל לכולהו שקלינהו, ושווייה אכילת קבע), מן המעטן טמא פטור, מפני שהוא מחזיר את המותר (מפני שראוי להחזיר המותר, וכי שקלינהו מעיקרא ברישא - אדעתא למיכל פורתא ואהדורי מותר שקל) 'והוינן בה: מאי שנא רישא (דאין יכול להחזיר - משום דמעטן טהור, והא אפשר להיות גם אם האדם טהור?) ומאי שנא סיפא? ואמר רבי אבהו: (כולה בגברא טמא מתוקמא): רישא במעטן טהור וגברא טמא, דלא מצי מהדר ליה (ואם תאמר: הרי נטמא זיתי המעטן כשנטל מהן - לא טמא אלא מקום מגעו, ויכול לסלקן משם); סיפא במעטן טמא וגברא טמא, דמצי מהדר ליה! (ומשינן): מתניתין (דקבע בדבוריה) נמי במוקצה טהור וגברא טמא (עסקינן), דלא מצי מהדר ליה (מותרו).

(ופרכינן): והלא מוחזרין ועומדין הן (והלא לא נטלן, אלא דבורא בעלמא הוא! וכיון דכי נטלן ואפשר בחזרה - מהניא ליה חזרה, ולא מקבע - כי לא אפשר בחזרה נמי ולא נטלן אלא דבורא בעלמא - אין לך חזרה כזו, דאפילו משקל נמי לא שקלינהו)! ?
אלא אמר רב שימי בר אשי (אלא לעולם שבת הוא דקבעה במתניתין, וכי מסלקת ליה למר זוטרא מסייעתיה, דלא לסייעיה לאבוה ממתניתין - הכי תסלקיה): רבי אליעזר קא אמר (מיניה מייתית סייעתא דשבת קבעה, אף בשלא נגמרה מלאכתו)? רבי אליעזר לטעמיה, דאמר: תרומה קבעה (דבר שלא נגמרה מלאכתו, שאם הגביה תרומתו - נאסר לאכילת עראי עד שיפריש שאר מעשרות), וכל שכן שבת (דחשיבא אכילתה; אבל רבנן, אימא לך כי היכי דפליגי בתרומה - פליגי בשבת), דתנן [מעשרות פ"ב מ"ד]: 'פירות שתרומן עד שלא נגמרה מלאכתן, רבי אליעזר אוסר לאכול מהן עראי, וחכמים מתירין!'
תא שמע מסיפא (דלא אפלוג רבנן עליה אלא לענין ברירה, אבל מודו ליה דדוקא ערב שבת בשביעית, הא בשאר שני שבוע - אסור משום מעשר): 'וחכמים אומרים: עד שירשום ויאמר "מכאן ועד כאן"' ; טעמא דערב שבת בשביעית דלאו בר עשורי הוא, הא בשאר שני שבוע - דבני עשורי נינהו - אסורים; מאי טעמא? לאו משום דשבת קבעה?
לא! שאני התם: כיון דאמר "מכאן ועד כאן אני אוכל למחר" - קבע ליה.

אי הכי מאי אריא שבת? אפילו בחול נמי?
הא קא משמע לן: דטבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו - מתוקן (כדפרישית). (והכא לא מצי למפרך: והרי מותרו חוזר, כדפריך לעיל אליבא דרבי אליעזר, משום דרבנן שמעינן להו דאפילו מותרו חוזר, דחיילא עליה קביעותא, הלכך איכא למתלי טעמייהו דרבנן במתניתין נמי משום דאיהו קבעיה, ולא משום שבת).
ורמינהי (דרכי אליעזר אדרכי אליעזר) [תרומות פ"ח מ"ג]: 'היה אוכל באשכול (וסתם אשכול לאו גמר מלאכה היא, דסתם ענבים לדריכה קיימי) ונכנס מגנה (שלקטם משם, ובא לו) לחצר: רבי אליעזר אומר יגמור (אם רצה לגמור בחצר - ויגמור אכילתו, דאין חצר קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו), רבי יהושע אומר לא יגמור (קסבר: חצר קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו); חשכה כלילי שבת: רבי אליעזר אומר יגמור (אם רצה לגמור, כי היכי דאמר בחצר - אמר בשבת יגמור אכילתו, דאין שבת קובעת דבר שלא נגמרה מלאכתו, ומתניתין אוקימנא טעמא דרבי אליעזר דבשאר שני שבוע - לא משום דשבת קבעה, דמשום דבוריה לא מצינא למימר, דהא לרבי אליעזר מותרו חוזר), רבי יהושע אומר לא יגמור?'
התם כדקתני טעמא: 'רבי נתן אומר: לא כשאמר רבי אליעזר יגמור - בחצר יגמור, אלא יוצא חוץ לחצר ויגמור; ולא כשאמר רבי אליעזר יגמור בשבת יגמור, אלא ממתין למוצאי שבת ויגמור' (ותרוייהו אדרכי אליעזר קאי, דאית ליה לרבי אליעזר שבת קבעה, ומיהו למוצאי שבת יגמור, דלא דמיא לתינוקות שטמנו תאנים, דתנן בהו לעיל למוצאי שבת לא יאכלו; דהתם - לאכילת שבת יחידים, הלכך קבעה עליהו, אבל זו - לא יחדה לשבת). (יש ספרים שהיא כתובה בהם בשבוע, וכן גרסינן לה במשנה דמסכת מעשרות, דרבי נתן בתוספתא דמעשרות הכי איתמר.)

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אחד שבת, ואחד תרומה, ואחד חצר, ואחד מקח (אם מכרן לחבירו) - כולן אין קובעין (קודם גמר מלאכה: לא אמרין אחשבינהו בהכי) אלא בדבר שנגמרה מלאכתן. (ואצטריכא ליה לרבי יוחנן לאשמועינן, משום דאיכא למאן דאמר קבעה, כדלקמן):

'שבת' - לאפוקי מדהלל (דלית הלכתא כותיה, אלא כרבנן דפליגי עליה), דתניא: 'המעמר פירות ממקום למקום לקצור, וקדש עליהן היום: אמר רבי יהודה: הלל לעצמו' (לבדו) אוסר' (משמע דכל דורו חלוקין עליו);

(ביצה לה, ב)

'חצר' (אצטריך לאשמועינן) - לאפוקי מדרבי יעקב (לאפוקי מהאי תנא דקתני: רבי יעקב מחייב, דלית הלכתא כוותיה, אלא כרבי יוסי ברבי יהודה דפוסר), דתנן [מעשרות פ"ג מ"א]: 'המעביר תאנים כחצרו לקצות, בניו ובני כיתו אוכלין מהן עראי ופטורים מן המעשר', ותני עלה 'רבי יעקב מחייב ורבי יוסי כרבי יהודה פוסר';

'תרומה' - לאפוקי מדרבי אליעזר, דתנן [מעשרות פ"ב מ"ד]: 'פירות שתומן עד שלא נגמרה מלאכתן, רבי אליעזר אוסר לאכול מהן עראי, וחכמים מתירין';

'מקח' - כדתניא: 'הלוקח תאנים מעם הארץ במקום שרוב בני אדם דורסין' (שרוב בני המקום עושין תאניהם קציעות, ודורסים אותם בעגולים - הוה להו סתם תאנים דבר שלא נגמרה מלאכתו) - אוכל מהן עראי (דאין מקח קובע בדבר שלא נגמרה מלאכתו, וכולהו כשלא ראו פני הבית קא מיירו) ומעשרן דמאי (כשבא לעשרן - מעשרן דמאי, כדין כל הלוקחים מעם הארץ שאין צריך להפריש תרומה - דלא חשידי עלה, ולא אמרינן הני ודאי לא מעשרי: דקודם גמר מלאכה לא עשריניהו עם הארץ, דקסבר האי תנא: יש שמעשרין קודם גמר מלאכה, ומדה הנוהגת היא, ותלינן ביה לקולא) ' (אצטריך לאשמועינן דהלכתא כי הך ולא כאידך מתניתא דפליגי עליה לקמיה);

שמע מינה תלת:

שמע מינה מקח אינה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, ושמע מינה רוב עמי הארץ מעשרין הן (מדאזלינן לקולא, דקאמר: 'מעשרן דמאי', וחומרא בעלמא היא דאחמור, לאפרושי מספיקא שאר מעשרות שנחשדו עליהן),

ושמע מינה מעשרין דמאי מעמי הארץ אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו,

ולאפוקי (אדרבי יוחנן קאי: רבי יוחנן, דאמר לעיל מקח אינו קובע בדבר שלא נגמר מלאכתו - אתא לאשמועינן דהלכתא כי הא דאמרינן לעיל, ולאפוקי מהך) מהא דתנן [מעשרות פ"ב מ"ח]: 'המחליף פירות עם חבירו' (היינו מקח), זה לאכול וזה לאכול, זה לקצות (דהיינו לא נגמר) וזה לקצות, זה לאכול וזה לקצות - חייב (דמקח קבע אפילו בשלא נגמר); רבי יהודה אומר: (זה שדעתו) לאכול - חייב (דלדידיה גמר מלאכה הוא), לקצות פטור'.

הדרן עלך המביא